

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ 8 — 9 КЛАСІВ

Андрій ВОЙТКО, старший викладач кафедри професійної педагогіки і трудової підготовки Рівненського державного гуманітарного університету

У статті з'ясовано суть та основи педагогічної підтримки допрофільної підготовки учнів 8 — 9 класів, конкретизовано підходи до розробки змісту профільних проб та технологію їх реалізації.

Ключові слова: педагогічна підтримка, допрофільна підготовка, профільна проба.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що метою сучасної основної школи є створення належних умов для підготовки її випускників до професійного самовизначення в плані вибору профілю навчання або вищого навчального закладу I — II рівня акредитації після закінчення 9 класу. Професійне самовизначення є можливим за умови реалізації потреби в професійній самореалізації та підтримки, яку учень може і повинен отримати від педагога та від навчального закладу, в якому навчається. Доцільність дослідження обумовлена тим, що в педагогічній теорії є доробки з допрофільної підготовки школярів у сучасній школі, але в них недостатньо звертається увага на реалізацію педагогічної підтримки учнів 8 — 9 класів на основі профільних проб.

Питання допрофільної підготовки ототожнюються з професійним самовизначенням учнів 8 — 9 класів, яке вивчалось в таких направах, як психологія професійного самовизначення (В. Войтко, Є. Клімов, Б. Теплов); методика професійного самовизначення школярів (М. Захаров, В. Симоненко, М. Янцур); виховання конкурентоздатної особистості (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фром); готовність особистості до вибору професійної діяльності (В. Івашенко, Г. Костюк, Є. Павлутенков); професійне самовизначення у процесі трудового навчання (В. Мадзігон, В. Сидоренко, Д. Тхоржевський); професійні проби як засіб свідомого вибору професії (О. Зайцева, С. Пряжніков, С. Чистякова, С. Фукуяма); технології активізації професійного самовизначення (Д. Закатнов, М. Тіменко).

В психолого-педагогічній літературі існують різні підходи до вивчення підтримки і захисту дітей в аспектах соціально-педагогічної спрямованості (В. Бочарова, О. Газман, В. Іванникова), реабілітаційної педагогіки (Б. Алмазов, Т. Пестич, Л. Шипицина), шкіл здоров'я (В. Касаткін, І. Кузнецова, А. Ткаченко). Послідовний і системний аналіз педагогічної підтримки в умовах сучасної полікультурної освіти був здійснений ученими Інституту проектування інновацій РАО (І. Анохіна, О. Газман, Н. Іванова, Н. Крилова, З. Малькова, Т. Мерцалова, Н. Михайлова, І. Якиманська). Системі педагогічної підтримки освіти дітей в Україні присвячені праці Г. Сороки.

Із проведеного аналізу психолого-педагогічної літератури можна зробити висновок, що педагогічна підтримка є сучасною освітньою технологією, а педагогічна підтримка допрофільної підготовки учнів 8 — 9 класів потребує глибокого дослідження та прискореної реалізації в сучасній профільній школі.

«Привчай юнака до дороги його, і він, як постаріється не уступить з неї» — так говорить Премудрість. Істинність цього твердження перевірено часом та є дуже актуальним для сьогодення. Своєрідність сучасного етапу розвитку української держави, демократичні перетворення, які відбуваються, супроводжуються трансформацією суспільного життя, змінами в соціальній сфері. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України в XXI ст. вдосконалення системи освіти й виховання відповідно до принципів гуманізації та індивідуалізації передбачає максимальне врахування особистісних

та психофізіологічних особливостей дітей і створення таких умов освіти, які сприяли б своєчасному і повноцінному розвитку різних сторін особистості дитини та її успішному навчанню. В цьому контексті актуальною проблемою сучасної української педагогічної теорії і практики є педагогічна підтримка школярів.

Суть педагогічної підтримки різні вчені-педагоги розуміють по-своєму. Але у всіх поглядах єдиним є те, що педагогічну підтримку дитина має отримувати не лише від педагога, а й від батьків та інших відповідних структур.

Я. Коменський вбачав головне завдання педагога в допомозі учневі у вдосконаленні, що стало відправною точкою для пов'язання ідеї саморозвитку особистості з ідеями педагогічної підтримки. Дорослий, на думку Дж. Локка, має виконувати три вкрай важливі дії — захист, підтримку, допомогу. Це стало девізом для створення тактик педагогічної підтримки — захисту, допомоги, сприяння, взаємодії.

Погляди Ж.-Ж. Руссо на дитинство як на самоцінність, на дитину як на особистість, що має свободу життєвого вибору, сприяли народженню в педагогічній думці того, що завдання педагога полягає в стимулюванні бажання дитини пізнати світ самостійно.

Автор концепції «Педагогічна підтримка дитини в навчанні» О. Газман під педагогічною підтримкою розуміє процес спільного з дитиною визначення її власних інтересів, мети, можливостей, шляхів подолання перепон і проблем, що заважають їй зберегти свою людську гідність і самостійно досягнути бажаних результатів у навчанні, самовихованні, спілкуванні, способі життя.

Під педагогічною підтримкою ми розуміємо доброзичливу взаємодію педагога та школяра, в процесі якої вирішуються внутрішні проблеми, які перетворюються на освітню ситуацію, створюючи умови для розвитку дитини.

Найбільше педагогічної підтримки потребує професійне самовизначення учнів 8 – 9 класів. Суть її полягає в наступному:

1) спостереження за природним розвитком дитини на певному віковому і соціокультурному онтогенезі. Це визначає важливий аксіологічний принцип особистісного і професійного розвитку – безумовно цінність внутрішнього світу школяра, пріоритетність потреб, цінностей його розвитку;

2) в процесі супроводу дорослий створює ситуацію вибору (інтелектуального, етичного, естетичного, професійного), це спонукає учня до прийняття самостійних рішень, допомагає йому взяти на себе відповідальність за свою власну долю;

3) другорядність форм і змісту визначається ставленням до соціального й навчально-виховного середовища життєдіяльності дитини. Головне – створити їй сприятливі умови для максимального особистісного розвитку і навчання.

Ідея педагогічної підтримки професійного самовизначення учнів має багато спільного з допрофільною підготовкою школярів основної школи. Допрофільна підготовка – це система педагогічної, психолого-педагогічної та організаційної діяльності, яка допомагає самовизначенню учнів основної школи до вибору напрямів майбутнього навчання та широкої психолого-педагогічної діяльності (зокрема щодо вибору профілю і майбутнього місця в старшій школі). Відповідно до Концепції профільного навчання вона здійснюється в 8 – 9 класах із метою професійної орієнтації учнів, сприяння усвідомленому вибору ними напрямку профільного навчання в старшій школі. Основними складовими допрофільної підготовки є вивчення окремих предметів на диференційованій

основі, курси за вибором, факультативи, інформаційна робота, профільна орієнтація, профільні проби. Допрофільна підготовка учнів 8 – 9 класів потребує педагогічної підтримки.

Під педагогічною підтримкою допрофільної підготовки розуміється доброзичлива взаємодія педагога та школяра для розв'язання проблем самопізнання, розуміння вимог і умов для досягнення успіхів у професійній діяльності та створення мікроклімату для практичної перевірки власних сил у вибраній сфері праці й об'єктивне взаємооцінювання та прогнозування самостійного вибору.

Найкраще педагогічна підтримка допрофільної підготовки учнів 8 – 9 класів реалізується через профільні проби. Під профільною пробою ми розуміємо особистісно-зорієнтований вид навчально-трудової діяльності, в процесі якої учень отримує досвід цієї роботи, яку він вибрав і намагається визначити, чи відповідає зміст і характер цієї праці його інтересам, нахилам, здібностям.

Найважливішим завданням профільних проб є виявлення інтересів, нахилів, здібностей учнів до певних видів професійної діяльності, що позитивно могло б вплинути на успішність їх вибору. При організації профільних проб необхідно враховувати те, що їх головна спрямованість не в навчальному характері, а в практичній «примірці школяра» до різних видів праці. Кожна профільна проба передбачає виконання учнями творчих проєктів, тобто реалізує засади проєктно-технологічної діяльності та спрямовує школярів на вибір технологічного профілю навчання в старшій школі.

Зміст профільних проб із технологічного профілю реалізується за принципами політехнізму, диференціації навчання й індивідуального підходу до учнів і містить у собі практичну і профорієнтаційну спрямованість та побудований на основі дидактичних принципів трудового навчання. Кожна профіль-

на проба передбачає вступ, де закладено ознайомлення з трудовою діяльністю, психодіагностику професійно важливих якостей, диференційовану теоретичну підготовку та виконання різномірних практичних завдань.

Зміст профільних проб потрібно будувати за єдиною схемою і дотримуватись її протягом усіх років навчання. Це створює сприятливі умови для порівняльного аналізу навчальних об'єктів і процесів. Вивчається, скажімо, конструкція різальних інструментів для обробки деревини, – треба також розглянути й різальні інструменти для обробки металів. Якщо учні ознайомились із способами виробництва пиломатеріалів, то корисно згадати і про виробництво металів.

Ми розробили програми профільних проб із дизайну, деревообробки, механізації тваринництва, металообробки, рослинництва, інформатики та обчислювальної техніки, радіоелектроніки, які знайшли схвалення серед учителів, показали позитивний результат і реалізують технологію педагогічної підтримки допрофільної підготовки учнів 8 – 9 класів. Враховуючи виробниче оточення регіонального розміщення шкіл, матеріально-технічне забезпечення майстерень, професійні інтереси школярів, фахову профорієнтаційну підготовку педагогів, навчальні заклади створюють умови для проведення профільних проб.

Наводимо алгоритм профільної проби, користуючись яким, кожен педагог сам може розробити зміст профільної проби, враховуючи регіональні особливості, інтереси школярів та власний досвід (таблиця).

Проектно-технологічна складова проби характеризує операційну структуру профільної діяльності, передбачає оволодіння учнями прийомами роботи із знаряддями праці, знаннями про послідовність дій на предмет праці з метою отримання кінцевого продукту (виробу). Дана складова спрямована на ознайомлення учнів із способом отримання

знань і вмінь, їх використання у практичній діяльності. Вона дозволяє відтворити (відобразити) предметний бік професійної діяльності й орієнтовно дає відповіді на запитання «Що? Як? В якій послідовності здійснювати (виконувати) дії, щоб отримати кінцевий продукт».

Змістово-технологічна складова відтворює змістовий бік профільної діяльності, визначає її проектно-технологічні дії. Виконання завдань вимагає від учнів певних математичних дій на основі досвіду і знань. Учень повинен знати спосіб діяльності, який у найбільшій мірі відповідає його природним даним і сформованим формам поведінки.

Функціонально-технологічна складова відображає динамічну сторону профільної діяльності, визначає успішність освоєння способу діяльності засобами, прийомами, внутрішніми компенсаційними механізмами учня. Фіксуються показники, які мають бути досягнуті в завданні.

Крім основних трьох складових, до змісту профільних проб входять «Вступ», «Загальне ознайомлення з профілем», «Захист продукту проектно-технологічної профільної діяльності» та «Презентація власного профільного вибору».

У вступі містяться: основні відомості про профіль, місце профілю в народному господарстві, ознайомлення з основними галузями і професіями, які входять до складу цього профілю, вимоги групи професій цього профілю до фахівця відповідної спеціальності, ознайомлення учнів з професіями через професіограми і професіографічні картки.

В «Загальному ознайомленні з профілем» передбачається ознайомити учнів із змістом основних видів діяльності працівників профілю через проведення екскурсій, перегляд кінофільмів, презентацій, слайдів із їх наступним обговоренням.

При вивченні «проектно-технологічної складової профілю» розглядаються:

- загальні відомості про відповідну галузь народного господарства;
- правила обслуговування відповідного обладнання, організація робочого місця працівника;
- виконання тренувальних вправ;
- пошук проблеми;
- вироблення ідей та варіантів формування параметрів і граничних вимог;
- вибір оптимального варіанту та обґрунтування його.

Виконуючи завдання, важливо використати виховні можливості, які при цьому створюються. Досвід показує, якщо перед школярами на початку виконання роботи виступає представник підприємства з проханням виконати замовлення високоякісно і своєчасно, мотивуючи своє прохання важливістю роботи, то діти працюють із великим ентузіазмом і відповідально ставляться до всього процесу праці.

Під час виконання «змістово-технологічної складової профілю» учні розробляють послідовність основних етапів роботи.

Виконуючи «функціонально-технологічну складову профілю» школярі включаються в реальну або змодельовану трудову діяльність працівника даного профілю і намагаються виконувати його функціональні обов'язки.

Захист проекту передбачає: контроль, порівняння та випробування проекту, оформлення, самоаналіз проекту, аналіз підсумків.

Презентація власного профільного вибору – оформлення звіту за практичний профільний курс. Самооцінка профільної діяльності. Внесення змін до особистого індивідуального професійного плану. Заключення щодо вибору технологічного профілю навчання в старшій школі.

Для проведення однієї профільної проби достатньо 18 год навчального часу за рахунок шкільного

АЛГОРИТМ ПРОФІЛЬНОЇ ПРОБИ

Таблиця

№ п/п	Тема	к-сть годин	
		теорія	практика
1	Вступ. Основні відомості про професії профілю	1	
2	Загальне ознайомлення з профілем	1	
3	Проектно-технологічна складова профілю	1	6
4	Змістово-технологічна складова профілю	1	3
5	Функціонально-технологічна складова профілю	1	2
6	Захист продукту профільної діяльності		1
7	Презентація власного профільного вибору		1
	Разом	5	13

компонента, факультативів, варіативних модулів трудового навчання, а також позаурочного часу.

Отже, на основі вивчення і дослідження стану сучасної допрофільної підготовки ми обґрунтували підходи до розробки її змісту і відбору матеріалу та розробили зміст профільних проб.

Особливого значення профільні проби набувають в умовах профілізації школи і допрофільної підготовки, яка орієнтується на індивідуальне навчання і соціалізацію учня, в тому числі з урахуванням потреб ринку праці. Введення в навчально-виховний процес основної школи елементів допрофільної підготовки, яка включає проектно-дослідницьку, орієнтаційну, самопрезентаційну діяльність підлітків, сприяє підвищенню їх готовності до ситуації вибору профілю навчання.

Зміст профільної проби побудований з урахуванням педагогічної підтримки професійного самовизначення школярів. У ньому закладено діагностичний, пошуковий та договірний етапи педагогічної підтримки, які реалізуються під час виконання профільної проби.

Важливим є те, що педагогічно обґрунтована система обліку профорієнтаційних знань і вмінь учнів (результатів профільних проб). Об'єктивне самооцінювання результатів профільних проб учнями 8 – 9 класів сприяє їх активній проектно-профорієнтаційній та пізнавальній діяльності. Доброзичливе і

водночас вимогливе ставлення педагогів до оцінювання профорієнтаційних знань і вмінь учнів створює здорову атмосферу в навчально-виховному процесі. Надання можливості самим учням оцінити себе в плані професійного самовизначення забезпечує формування в них стійких мотивів професійної самореалізації, впевненості у своїх силах, потреби в самовдосконаленні, отримання досвіду професійної діяльності й орієнтації на сучасному ринку праці.

Критерії оцінювання результатів профільних проб носять комплексний профорієнтаційний характер. До них належать: *рівень інтересу (стійкого ставлення) до виконуваної роботи; активність під час виконання завдань; обсяг праці (число закінчених виготовлених виробів за встановлений час); рівень професійних знань і вмінь, необхідних для виконання завдань профільної проби; вміння проявляти творчість у процесі організації і виконання роботи; якість (відповідність виготовленого виробу вимогам ДСТУ); дотримання правил безпечної праці та санітарно-гігієнічних вимог.*

Як відомо, метою професійного самовизначення є поступо-

ве формування в школярів внутрішньої готовності до свідомої й самостійної побудови, корекції й реалізації перспектив власного розвитку (професійного, життєвого, особистісного), готовності розглядати себе особистістю, яка розвивається в часі і самостійно знаходить значущі смисли в конкретній професійній діяльності. На сучасному етапі перебудови ідеологічних та економічних умов суспільного життя, в ситуації економічної кризи, яка породила безробіття - педагогічна підтримка допрофільної підготовки школярів є вкрай необхідною. На перше місце тут виходить профорієнтолог, спеціаліст, який є координатором і організатором профільних проб як дієвого засобу вибору профілю навчання. Через обставини, які склалися, саме на профорієнтолога покладається відповідальність за майбутнє підростаючого покоління, за його професійне самовизначення.

Очевидно що, на сучасному етапі одним з основних завдань загальноосвітньої школи є педагогічна підтримка допрофільної підготовки учнів 8 – 9 класів на основі профільних проб, як комплексна дієва технологія підготовки молоді до трудо-

вої діяльності в умовах ринкової економіки, взаємне (школа, сім'я, виробниче оточення) формування в підростаючого покоління позитивних мотивацій до праці, свідомого планування й вибору роду майбутньої професійної діяльності й форм зайнятості з урахуванням особистісних інтересів, стану здоров'я, індивідуальних особливостей, а також вимог професій і ринку праці. Ми повинні зрозуміти, що активізація творчого потенціалу людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання. Людський капітал є найціннішим ресурсом, набагато важливішим, ніж природні ресурси, або накопичені багатства.

Проблема професійного самовизначення нині досить повно вивчена, логічно побудована, але разом із тим сучасні умови життя суспільства вимагають не лише постійного вдосконалення форм і методів практичної діяльності, але й розробки теоретичних положень, які сприятимуть підвищенню ефективності процесу професійного самовизначення особистості в умовах профільної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія. К.: Українське біблійне товариство, 2006. – 13, 77 с.
2. Войтко А. І., Янцур М. С. Професійна активізація молоді на основі професійних проб. Рівне: МПУ ДЦЗ МОУ РДПІ, 1996. – 55 с.
3. Губачов О. І. Дидактичне забезпечення формування і вибору учнями основної школи варіативного компонента змісту особистісно-орієнтованого допрофільного навчання // Рідна школа. 2008. – № 5. – С. 13 – 16.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
5. Концепція профільного навчання в старшій школі. Затверджено наказом Міністра освіти і науки України від 11. 09. 09. № 854 // Історія України. 2010. № 5. (645), лютий. С. 5 – 8.
6. Сорока Г. І. Система педагогічної підтримки дітей в освіті. / Г. І. Сорока.-Х.: «Основа», 2003. – 77 с.
7. Цина А. Умови вибору випускниками основної школи спрямування і спеціалізації технологічного профільного навчання // Трудове навчання. 2010. – № 4. – С. 8 – 18.

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Не забудьте передплатити журнал
«Трудова підготовка в закладах освіти».
Журнал можна передплатити на один місяць,
квартал, на півроку і на рік.
Передплата здійснюється до 10 числа місяця,
що передує педплатному.

Індекс 74646.